THỜI TIẾT VỤ HÈ – THU 1980 LÀ NHÂN TỐ QUYẾT ĐỊNH VỤ ĐƯỢC MÙA Ở GIA LAI – KON TUM

Nguyễn Minh Tân – Đài KTTV Gialai – Kontum

Vụ hè – thu năm nay thời tiết diễn ra ở Gialai – Kontum cơ bản có nhiều thuận lợi cho sản xuất. Diễn biến của các yếu tố khí tượng trong cả vụ đều phù hợp với quy luật TBNN (trung bình nhiều năm). Tuy nhiên, trong từng giai đoạn thời tiết cũng có những khác biệt về định lượng hoặc định tính, về yếu tố này hay yếu tố khác, khiến cho việc nhận định nếu chỉ dựa trên một vài khía cạnh của thời tiết, mà không có cách nhìn tổng hợp thì sẽ vấp phải những đánh giá chủ quan : "Mùa mưa năm nay dị thường". Thực ra, thời tiết vụ hè thu năm nay rất bình thường, được biểu hiện như sau :

– Nhiệt lượng : ánh sáng và nhiệt lượng là nhân tố chi phối trong mọi giai đoạn phát triển của cây trồng trong toàn vụ. Nhìn chung, số giờ nắng và tích nhiệt toàn vụ các nơi đều có giá trị xấp xỉ TBNN và được phân bố khá thích hợp. Do vậy thời vụ được đảm bảo đúng, thời gian để một cây trồng ngắn ngày hoàn thành vòng đời của mình không bị kéo dài gây ảnh hưởng đến quá trình sinh thực và không bị rútngắn ảnh hưởng đến quá trình sinh trưởng.

– Hàm lượng ẩm : Hàm lượng ẩm trong đất và trong không khí được quyết định chủ yếu bởi chế độ mưa. Mùa mưa năm nay được bắt đầu vào thời kỳ đầu tháng V (đúng với qui luật thời tiết nhiều năm), lượng mưa cả vụ cao hơn TBNN cùng thời kỳ từ 100 – 400 mm. Lượng mưa được phân bố khá phù hợp nên ít có tình trạng thừa hay thiếu nước một cách nghiêm trọng, do độ lượng ẩm trong đất lúc nào cũng được đảm bảo. Điều đó là một hiện tượng ít thấy, mà thường thường ở Gia lai – Kon tum có hiện tượng thiếu ẩm trong thời kỳ đầu vụ và cuối vụ, thừa ẩm trong thời kỳ giữa vụ.

Sau đây là một số bảng phân bố của các yếu tố khí tượng cơ bản :

Bảng phân bố lượng mưa (mm) các tháng trong vụ hè – thu năm 1980 ở một số nơi tiêu biểu

Địa điểm \ Tháng	V	VI	VII	VIII	IX	X	Toàn vụ
Đắc tô	291	359	412	374	248	238	1922
Kon tum	302	267	175	261	384	160	1549
Plây cu	463	390	364	342	528	230	2317
An khê	278	118	128	169	218	302	1213
Ayunpa	289	90	83	112	249	149	972

Bảng phân bố tích nhiệt (°C) các tháng trong vụ hè - thu năm 1980 ở một số nơi tiêu biểu

Địa điểm \ Tháng	V	VI	VII	VIII	IX	X	Toàn vụ
Đắc tô	772	729	747	747	699	722	4416
Kon tum	744	732	753	753	702	719	4403
Plây cu	741	660	698	698	660	679	4136
An khê	809	765	797	781	744	722	4618
Ayunpa	868	804	840	834	768	787	4901

Bảng phân bố độ ẩm không khí trung bình (%) các tháng vụ hè - thu năm 1980 các nơi tiêu biểu

Địa điểm \ Tháng	V	VI	VII	VIII	IX	X	Trung bình toàn vụ
Đắc tô	83	88	88	88	90	88	88
Kon tum	80	87	87	89	81	85	85
Plây cu	83	90	91	91	92	87	90
An khê	81	85	82	84	90	91	86
Ayunpa	78	83	81	85	89	89	84

Trên đây là những điểm chính về diễn biến của thời tiết vụ hè - thu năm nay. Song, thời tiết luôn luôn có biến động ít nhiều. Để thấy được và đánh giá được mức độ khác thường của thời tiết vụ hè - thu năm nay so với qui luật chung (khí hậu) hoặc so với cùng thời kỳ những năm gọi là thời tiết thuận lợi, chúng tôi nêu ra những hiện tượng thời tiết đặc biệt đã xảy ra trong vụ :

- <u>Nhiệt độ cao</u> : Cuối tháng IV đầu tháng V năm nay, Gialai - Kontum vẫn còn những ngày có nhiệt độ buổi trưa khá cao. Nguyên nhân chủ yếu là do có cao áp lạnh phía bắc lấn xuống phía nam gây nên sự tăng áp và nén áp thấp nóng phía tây làm cho gió đang có hướng tây - bắc chuyển thành hướng tây, nhiệt độ từ 10 giờ sáng đến 15 giờ chiều tăng cao xấp xỉ 35°C, riêng các vùng phía đông và đông nam tỉnh lên đến trên 37°C, có nơi xấp xỉ 40°C. Nhiệt độ cao tuy có giảm rõ rệt so với thời kỳ tháng IV, nhưng vụ này số ngày có nhiệt độ tối cao buổi trưa tới xấp xỉ 35°C trong tháng V nhiều gấp 9 lần so với TBNN cùng thời kỳ. Điều đó ít nhiều đã có ảnhhưởng xấu đến tốc độ sinh trưởng của các cây non đầu vụ, nhưng độ ẩm tươngiới của không khí trong tháng này không thấp nên cây trồng vẫn được đảm bảo.

- Mưa đá : Hàng năm vào tháng IV tháng V, Gialai - Kontum thường xảy ra mưa đá. Năm nay mưa đá ở đây xảy ra vào cuối tháng IV (ngày 24 và 25) ở một số vùng trũng thuộc Kontum và huyện Sa thầy. Mưa đá nhỏ, nên ít thiệt hại đối với hoa màu và cây trồng. Nhưng trước và sau khi có mưa đá thì có mưa rào và mưa nhỏ, nên đã cung cấp một lượng nước hữu ích cho sản xuất, làm cho ta thấy như mùa mưa năm nay được xảy ra sớm (trường hợp cá biệt), còn thực tế, mùa mưa năm nay được bắt đầu đồng loạt từ tuần đầu tháng V ở tất cả các huyện trong tỉnh.

- Mưa lớn và mưa rất lớn : Nếu theo qui ước, lượng mưa ngày (trong 24 giờ) từ 50 - 100 mm được gọi là ngày có mưa lớn, và lượng mưa ngày trên 100 mm gọi là ngày mưa rất lớn, thì số ngày mưa lớn và mưa rất lớn vụ này ở Gialai - Kontum nhiều hơn TBNN. Điều đáng chú ý là hiện tượng này lại xảy ra khác thường với những năm lịch sử và qui luật trung bình nhiều năm. Những ngày mưa lớn và mưa rất lớn không xảy ra vào tháng VII, tháng VIII, mà xảy ra vào tháng V, tháng IX và cuối tháng X. Theo số liệu lịch sử : tháng VII và tháng VIII thường là tháng có lượng mưa lớn nhất trong năm và là tháng có ngày mưa lớn và rất lớn, nhưng năm nay vào thời kỳ này hầu như các nơi không có ngày mưa lớn, khiến cho lượng mưa tháng VII, VIII giảm sút rõ rệt.

Chính sự phân bố và tính chất khác thường đó của mưa năm nay đã là nguyên nhân rất thuận lợi cho cây trồng, đây là một sự kiện hiếm có.

Biến trình của các yếu tố khí hậu ở Gialai - Kontum là biến trình đơn. Riêng vùng phía đông nam tỉnh (tuy không rõ rệt) nhưng cũng thấy biểu hiện có biến trình kép dạng khí hậu xích đạo, mà ở nước ta chỉ các vùng từ nam tây nguyên trở vào mới có. Năm nay, phân bố mưa ở các nơi đều có dạng biến trình kép. Hai cực đại xảy ra vào tháng V và tháng IX, riêng các vùng phía đông cực đại thứ hai xảy ra vào tháng X. Một đặc điểm khác thường nữa là tháng cực tiểu mưa trong mùa lại xảy ra vào thời kỳ giữa mùa. Ví dụ : cực tiểu mưa ở Kontum, Ayunpa xảy ra vào tháng VII, ở Plâycu vào tháng VIII, ở An khê vào tháng VI. (Xem biểu đồ).

Biểu đồ - Biến trình mưa vụ hè - thu năm 1980 ở Gia lai - Kon tum

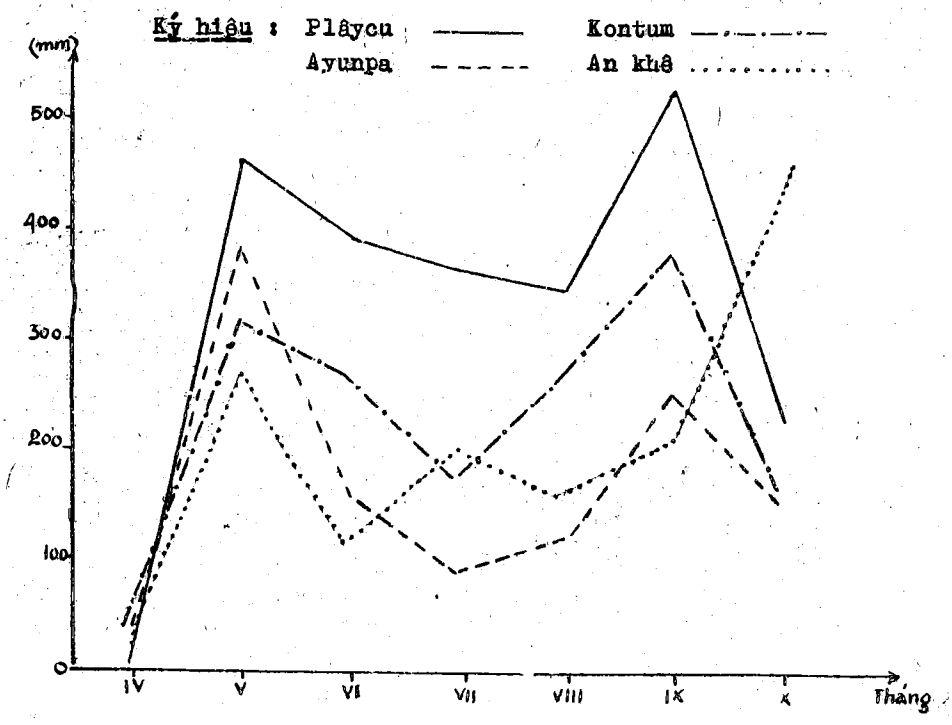

Thời kỳ bắt đầu và kết thúc mùa mưa năm nay cũng có những khác biệt, đáng chú ý. Có thể nói rằng :

"Mùa mưa năm nay được bắt đầu rất đột ngột và kết thúc thì chậm trễ".

khiến cho không ít người hiểu rằng : "Mùa mưa năm nay đến muộn và kết thúc sớm". Nhưng thực ra không phải vậy. Tháng IV là tháng chuyển tiếp giữa hai mùa gió, đồng thời cũng là tháng kết thúc một mùa khô hiếm thấy ở tây nguyên và bắt đầu một mùa mưa ở đây, sự chuyển tiếp này cũng diễn ra từ từ. Lịch sử đổi mùa này có tính chất đột ngột chỉ xảy ra với xác suất 7 - 8%. Tháng IV năm nay là một thời kỳ nóng khô hiếm thấy, lượng mưa cả tháng thấp hơn TBNN cùng thời kỳ và đặc biệt có nhiều nơi cả tháng không mưa làm cho mùa trồng trọt ở Gialai - Kontum trên ruộngnước và nương rẫy có phần chậm trễ. Sang tháng V, ngay từ những ngày đầu của tuần đầu đã có mưa, mưa vừa và mưa lớn khắp nơi trong tỉnh, lượng mưa 10 ngày đầu tháng có nơi đã gần 200 mm, mùa mưa được chính thức bắt đầu.

Ngoài ra tháng X, thời tiết cũng có những khác biệt nhất định. Qua nghiên cứu và phân tích chúng tôi thấy rằng :

a/- Vào những tháng chuyển tiếp giữa hai mùa gió, mà nhất là tháng X, nếu chỉ một loại hoàn lưu tín phong chiếm ưu thế và ổn định thì thời tiết không có mưa hoặc mưa rào nhẹ vào buổi chiều, hoặc chiều tối, (tháng X ở Gia lai - Kon tum thời tiết thường chịu chi phối bởi hoàn lưu tín phong đông bắc, tín phong đông bắc mạnh hay yếu phụ thuộc vào sự hoạt động của áp cao lạnh phía bắc).

b/- Nếu kết hợp giữa hình thế a/ với giải hội tụ nối liền giữa các áp thấp, nhất là áp thấp biển Đông hoặc áp thấp ở phía đông Ma-ni-la phátriển thành áp thấp nhiệt đới hoặc thành bão, hoạt động ở khoảng các vĩ độ từ 12 - 16°N và phía đông kinh độ 115°Đ trở vào đất liền bờ biển nước ta, thì Gialai - Kontum có mưa diệnrộng và có nơi có mưa vừa, có khi mưa to.

Từ những ngày đầu đến giữa tháng X năm nay, thời tiết ở Gialai - Kontum chịu chi phối chủ yếu bởi hoàn lưu đã nêu trong phần (a), từ khoảng ngày 18, 19 trở đi đến những ngày tuần đầu và giữa tháng XI thời tiết lại chịu chi phối bởi các hình thế như đã nêu ở phần (b). Do vậy lượng mưa trong nửa đầu tháng X suy giảm rõ rệt và có nhiều ngày không mưa, tưởng chừng mùa mưa năm nay ở đây được kết thúc sớm nhưng sau đó lượng mưa lại trội hẳn lên, nhiều nơi trong tỉnh có mưa vừa, có nơi mưa to đến rất to, khiến cho lượng mưa tháng X các nơi phổ biến từ 180 - 230 mm, nơi ít mưa nhất cũng xấp xỉ 150 mm, và nơi nhiều mưa nhất trên 300 mm.

KẾT LUẬN

Từ những nhận xét và đánh giá trên cho phép có những kết luận như sau : Thời tiết vụ hè - thu năm nay có nhiều thuận lợi cho sản xuất và đời sống xã hội biểu hiện ở chỗ :

- Mùa mưa được bắt đầu và kéo dài phù hợp với qui luật (khí hậu), do vậy việc chỉ đạo thời vụ trồng trọt theo kế hoạch đã vạch ra trước được thực hiện tốt.

- Những nhiễu động khí quyển gây mưa lớn ở địa phương chủ yếu xảy ra trong tháng đầu và tháng cuối của vụ. Những tháng giữa vụ vẫn có nhiều ngày mưa, nhưng chủ yếu là mưa nhỏ, đôi khi có mưa vừa, xen kẽ mưa vẫn có nắng. Đó là điều kiện rất thuận lợi cho giai đoạn sinh trưởng phát dục và sinh thực của cây trồng ngắn ngày trong vụ.

(Xem tiếp trang 38)

Sau đợt lũ lớn nhất này cho đến hết mùa lũ thỉnh thoảng chỉ có các đợt mưa nhỏ cho nên mực nước các sông trong tỉnh chỉ giao động ở mức bình thường.

Mặc dù mùa lũ năm 1980 đã xuất hiện nhiều đợt lũ lớn, đợt lũ lớn cuối mùa cũng là đợt lũ lớn nhất trong năm nhưng do công tác chuẩn bị phục vụ mưa, lũ làm được chu đáo trước và trong mùa mưa lũ ; mối liên hệ giữa tỉnh và Đài khítượng thủy văn được chặt chẽ hơn những năm trước ; công tác nhận định tình hình khí tượng thủy văn cũng có nhiều tiến bộ hơn ; do đó phát huy được tác dụng trong công tác phòng chống lũ lụt ở địa phương./.

MỘT VÀI SUY NGHĨ VỀ TÌNH HÌNH ỨNG VỤ MÙA .....

(Tiếp theo trang 30)

- Vùng trũng (nơi quá thấp) nên cấy loại giống lúa cao cây.
- Việc chỉ đạo lấy nước tưới vụ mùa không được lấy quá các kênh tiêu.
- Cần thành lập hội đồng tiêu úng liên xã, liên huyện để tránh những phát sinh cục bộ trong quá trình tiêu.

Gặp trường hợp úng lụt xảy ra quá nghiêm trọng, có thể phải hy sinh toàn bộ một vùng trũng nhất nào đó để cứu và giảm bớt diện ngập úng cho những vùng cao hơn.

THỜI TIẾT VỤ HÈ - THU 1980 LÀ NHÂN TỐ QUYẾT ĐỊNH VỤ .....

(Tiếp theo trang 34)

- Ánh sáng và nhiệt lượng cung cấp cho cây trồng trong từng giai đoạn đều phù hợp. Do vậy sinh thái cây trồng được ổn định, góp phần nâng cao sản lượng mùa màng và đảm bảo kế hoạch sản xuất cho vụ đông - xuân 1980-1981.

- Bên cạnh những thuận lợi cơ bản trên, có thể nói những trận mưa lớn xảy ra đầu và cuối vụ ít nhiều có ảnh hưởng đến tiến độ sản xuất trong khâu trồng trỉa và phơi phóng bảo quản. Những trận mưa lớn này thường lại diễn ra trong thời gian ngắn, sau đó là mưa nhỏ hoặc nắng ráo, nên ảnh hưởng trên không phải là nghiêm trọng. Những đợt mưa kéo dài ngày vào cuối vụ (không mưa liên tục trong một ngày) tuy có phần nào ảnh hưởng chậm đến tiến độ thu hoạch mùa màng, nhưng lại có tác dụng tốt cho cây trồng, đặc biệt đối với hoa màu, cây lương thực trong phương thức xen canh gối vụ./.